ՆՇԽ Ի ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՏԱ — ԲԱԶՄԸ ԳԻՒ ԱԹԱՂԱԹԻ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ՞

Գ.

Այս հաշուհամար, զոր Փ. Ր. Անմէշ Բոյնեբեն յանձնարարած էր, բաւական ընդարձակ էր։ Փէյզի անուն գոյ Տանիկի ժողովուրդէն 11 ընտանիք առաւ, իսկ 6 ընտանիք Փիր Անմէշ իր հետ ունենալով իր սրդ... յանձնեց. ասոնք երկրագործ ըլլալով ցորէն և ամէն բնդեղէն կը հաւաքէին անդ մը ուր կընէին նաև իրենց կալը. այդ ան է որ կոչուեցաւ Խ... Իսկ Փէյզդ Ալըան շատ կրօնի իր մշակները. (ազարակը առած 40 ընտանիքը) անոնց սիրոյն համար Տ. Նիկի Բանաւոր մշակներուն հետ առած էր, որպէսզի անոնց հովուար պէտքերը հոգայ, Բանաւորին կանխիկ վճարումով թոշակ այ տալով։ Անկէ զատ մշակներուն հովուար մխիթարութեան և անոնց իր մօտ մնալու ապահովութեան համար փոքրէ մատուռ մը շինեց որուն անունը դրին Ս. Նշան։

Նուաստ... ըրինք Տրէ (ազրիկ) ամսոյն 1 ին։ Մեր այն պահուն խառութենէն առաջ՝ մինչև վեցհար 40 տուն Փեյզի Ալայէն ազարակը, երթալը Թոյները կը կատարեն եղեր անոր գործերը։

Բայց երբ մեր խնդրանքէն անսաւ Ալեան անոր սիրոյը մեզի յայտնեց և երբ այն՝ նոյն այդ 40 տունը Ջոչ Տանիկի մարդերէն քանի այով միայն իր ազարակին կեդրոնը բնակեցուց. զաւով Թոյներուն, շատ կը խորշէր անոնցմէ սրտի... ու գող էին։ Թոյներէն շատերը սրանք «Բանայի ու Դաւղէթի» լեռները կը բնակէին — նոյն բաները մեր լեզուով «Տան Աստուածածնի» կը թարգմանուի — ասոնք շատ վնասակար էին թէ մեզի և թէ օտարներուն։

Քանի մը անգամ մեր հովուար հայրը Տ. Կարապետ, կը թախանձէր մեր իշխան Փէյզի ախան, որ զանոնք հալածէ այդ վայրերէն և մեզի յանձնէ նոյն այդ լեռները։ Բանաւոր խնդիրը աւելորդ կը նկատէր, որովհետև յանձկան կայսրութիւնը վատնգի մէջ էր այդ միջոցին, յայտնի կը անանուէր անոր մատուր կործանումը, եւ որ վերջոյ անոնց տէրութիւնը, (կըսէր Փէյզի ախան) ասոնք ամէնքը (յոյները) կամ կայրենք կամ կ'աքսորենք և կամ կը ջարդենք, ուրիշ խնդիր, եթէ ազէն անոնք կենդանի խաղաղ, կրնան ապրիլ մեզի ընդունելով ասոր կրօնքը ասոր և Մեծ Մարգարէին Մուհամմէտին։

Ինծ (1410) Թուականին մեր պան տիրապետութեան... Կ... Իսաչ կոչուած քաղաքէն 80 ընտանիք արաբացիներուն ասուած չարչարանքներուն չը դիմանալով, մեր մօտ գաղթեցին, ասոնք շատ կը խորշէին յոյներէն, այնպէս որ, կուզէին զանոնք ողջ ողջ յօշոտել, այրել։ Հայոց բարեկամ Փէյզի անոնց շատ ուրախացաւ, երբ որ զանոնք քով ու պատսպարմէ տեսաւ, ասոր ատբա բնակեցուց զանոնք «Դաւղէթի» լեռները, իր որդւոյն Ալի-Բէյին կալուածներուն հոգկելու համար։ Մինչ կը քաջալերէր հայերը որ անվախօրէն կառուցին յոյներուն հետ։ Ինծն (1415) Թուին հայեր և թուրքեր խառն խառն Փարը Ասիա կը զաղթէին և կը դիմէին Բիւթանիոյ կողմերը, իսկ անկարգ յոյները կը մերժէին իրենց բնակավայրէն. այդպէսով քաղաքներ ամայացան։ Անոնց տեղ հայերը կը բնակէին, իսկ թուրքերը յատուկ գիւղեր կը կազմէին։ Յոյներ ալ եղան ոլ Մուհամմէտի կրօնքը ընդունելով կը տաճկանային։

(Կը շարունակուի) Ս. Բ. Գ.

—○—

ԱՆՑՆՈՐԴ ՇԱԲԱԹԸ

ԻԹԻԼԱՖԱԿԱՆ ՄՏԱՑՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջապէս անցած ուրախ օր անզի ունեցաւ պաշտօնական բացումը անդւոյս Իթիլաֆական ակումբին, ուր փութացած էին ներկայ գտնուիլ... բոլոր փաթթոցաւորները, ինչպէս նաև խալամ ու բրիստոնեայ չէրքէզները, այնպէս որ չարաճճի լեզուները զինել կուտան թէ այդ ակումբը փոխանակ Իթիլաֆականներու ակումբ կոչելու աւելի պատշաճ պիտի ըլլար յորջորջել ... փաթթոցաւորներու ակումբ։

Եւ սակայն այդ ակումբին անունը չէ որ մեզ կը շահագրգռէ, ոչ, երբեք, այլ անոր բացման հանդէսին մէջ Իթիլաֆական լեզուի մը՝ Օսմ. Կայսրութեան բաղկացուցիչ ազգերու մասին յայտնած վերաբերմունքը ու անարգական մտայնութիւնը։

Լսեցէ՛ք ո՛վ արաբներ, ալպանացիներ, հայեր, յոյներ, և եթէ մինչև հիմա չէիք գիտեր, գիտցէք ասկէ ետք թէ՝ այդ Իթիլաֆական հ է ր ի ֆ ի ն կողմէն «Թուրքը Օսմ. Կայսրութեան կոչուած մարմնին գլուխն է եղեր, արաբը՝ աջ ձեռքը, ալպանացին՝ ձախ ձեռքը, հայը՝ աջ ոտքը, յոյնը՝ ձախ ոտքը, » հապա հրեան. — ան ալ... ինչ որ անգին կը մնայ, հարկաւ։

«Տիրող»ի և «տիրուող»ի գաղափա՛րը շատ լաւ... մեր մնաց հապա Իթիլաֆի ծրագրական ազգերու հաւասարութիւնը։

Մեր գիտցած բնախօսութեան կամ կազմախօսութեան մէջ երբէք հաւասարութիւն չը կայ գլուխին ու ձեռքերուն, ոտքերուն մէջ։ Գլուխը կը հրամայէ, իսկ ձեռքերն ու ոտքերը կը հնազանդին անոր մեքենաբար։ Եւ եթէ այդ անսալ գլուխներ են որ պիտի հրամայեն մեզի, վայ է եկեր... մեր գլխուն։

Այդ նմանութիւնը սակայն զուցէ կատարեալ ճշտըլլայ... Թուրք Իթիլաֆական և հայ, յոյն և այլն Իթիլաֆականներուն համար միայն։

Այդ առեն ըսելիք չունինք. cela va sans dire արդէն։

ԱՅԼ ԱԴԱԿ ԼՈՒՍԱՐՈՒԹ

Ուրիշ Իթիլաֆական մըն ալ — ըսել չուզեր, մեծ փաթթոցաւոր — երբ ծանօթ ազգային մը հարցուցեր է իրեն թէ ինչ պիտի ընէ Իթիլաֆը եթէ, Աստուած չընէ, յաղթի ու կառավարութեան գլուխը անցնի, պատասխաներ է անմիջապէս ... երկիւղածութեամբ.

— «Եղանը մահամէտականներու կողմէն ... ձեւը պէս խալամ եղողը մզկիթ պիտի վազէ, իսկ եկեղեցիներու զանգակները զարնուելու պէս՝ ամէն քրիստոնեայ եկեղեցի...։

Այս երանելի քաղաքական կուսակցութիւն մը որ կը խորհի թէ այս երանելի երկրին մէջ ընելիք ալ ուրիշ բան չէ մնացած և պէտք է անյապաղ օրէնքներ քուէարկել... մզկիթ ու եկեղեցի երթալու։ Այդ գլուխներէն ուրիշ բան կարելի՞ է միթէ սպասել արդէն։ Ուրիշ բան մը սակայն, աւելի միայն քանի որ Գ. Կէնճեանի գաղափարը այդ տեղուանքն է, երբ Իթիլաֆական, եկէք զինքը... Տէրտէր մը... խնդրեմ երեսփոխան ըլլալ չի յաջողած պարագային, որպէսզի եթէ Օսմ. բարլամէնթ չը կրնայ երթալ, գէթ տանը իրիկուն ուշածին չափ... եկեղեցի կերթայ, համաձայն Իթիլաֆի... Ն ո ւ ա զ ա գ ո յ ն պ ա հ ա ն ջ ն ե ր ո ւ ն ։

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԻՍ ԵՏԲ... ԳՈՑ ՆԱՄԱԿ

«Բիւթանիա»-ի նախորդ թիւով «Խաւարական Ասա-Բազար» խորագրին տակ բաց նամակ մը ուղղած էի քաղաքիս Թաղականութեան։ Այդ բաց նամակը, քիչ մնաց... փորձանք պիտի բանար գլխուս։ Գիտէի թէ շատ մը բաներու բ ա ց ը փորձանք կը բերէն մարդուս գլուխը, բայց չիտակը չէի գիտեր թէ նամակի մը, այդ անմեղ թուղթի կտորին, բ ա ց ն ալ խեղքէ մաքէ չանցած փորձանքներ կրնայ առեղծել գրողին համար...

Ծակ գլուխ ըլլալու համար քիչ մնաց որ... առօք փառօք ծակը մտնէի։

digitised by A.R.A.R.@